

راهکارهای فرهنگی دستیابی به ایران قوی از دیدگاه مقام معظم رهبری

فاطمه سلطانی حیدرزاده^۱

چکیده

این مقاله به بررسی عمیق راهکارهای فرهنگی مورد تأکید مقام معظم رهبری برای دستیابی به "ایران قوی" می‌پردازد. در شرایط کنونی که جامعه با چالش‌های فرهنگی و هویتی متعددی روبروست، تقویت فرهنگ اسلامی و ایرانی از طریق این راهکارها، نه تنها یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است، بلکه کلید اصلی انسجام اجتماعی، ارتقاء معنویت و اخلاق، و ایجاد همبستگی ملی محسوب می‌شود. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و تبیین ابعاد مختلف این راهبردها و ارائه پیشنهادات عملی برای پیاده‌سازی آنها در جامعه است تا فرهنگ به عنوان ابزاری مؤثر در تحقق اهداف ملی و ارتقاء سطح زندگی فرهنگی و اجتماعی معرفی گردد. فرضیه محوری این مقاله بر این پایه استوار است که تقویت فرهنگ اسلامی و ایرانی از طریق پنج راهکار کلیدی شامل: اهتمام به جهاد تبیین و تبلیغ معارف اسلام و انقلاب، حفظ استقلال فرهنگی و دوری از خودباختگی، تقویت پیوند با روحانیت اصیل، گفتمان‌سازی مفهوم "ایران قوی"، و حفظ و تبیین دستاوردهای انقلاب اسلامی، می‌تواند به ایجاد یک ایران قدرتمند و پایدار منجر شود. نتایج نشان می‌دهد که اجرای این راهبردها، ضمن تقویت هویت ملی و افزایش بصیرت عمومی، به مقابله با تهدیدات فرهنگی و اجتماعی کمک کرده و ایران را به عنوان یک الگوی موفق و عزتمند در سطح جهانی مطرح خواهد ساخت. این رویکرد جامع، زمینه‌ساز پیشرفت همه‌جانبه کشور و تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی خواهد بود.

کلید واژه: انقلاب اسلامی، ایران قوی، قدرت، فرهنگ.

۱. سطح دو؛ حوزه علمیه زینبیه آبیگ.

مقدمه

دستیابی به یک ایران قوی در دنیای امروز، نیازمند توجه ویژه به راهکارهای فرهنگی است که از دیدگاه مقام معظم رهبری به عنوان رکن اساسی در این مسیر مطرح شده‌اند. فرهنگ به عنوان زیربنای هویت ملی و اجتماعی، نقش بسزایی در شکل‌دهی به رفتارها، نگرش‌ها و ارزش‌های افراد دارد. در شرایط کنونی، که جامعه با چالش‌های متعددی از جمله تهاجم فرهنگی، بحران هویت و ناهماهنگی اجتماعی مواجه است، تقویت فرهنگ اسلامی و ایرانی به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر مطرح می‌شود. این راهکارها می‌توانند به تقویت انسجام اجتماعی، ارتقاء معنویت و اخلاق و همچنین ایجاد همبستگی میان اقشار مختلف جامعه کمک کنند.

ضرورت و اهمیت این موضوع در این است که فرهنگ، به عنوان عامل اصلی در شکل‌دهی به رفتارها و نگرش‌های افراد، می‌تواند به عنوان سدی در برابر تهدیدات فرهنگی و اجتماعی عمل کند. در دنیای امروز، که هویت ملی و فرهنگی تحت تأثیر عوامل خارجی و داخلی قرار دارد، توجه به فرهنگ و تقویت آن می‌تواند به ایجاد یک جامعه پایدار و مقاوم منجر شود. این موضوع نه تنها به حفظ هویت ملی کمک می‌کند، بلکه به ایجاد وحدت و همبستگی در میان اقشار مختلف جامعه نیز می‌انجامد.

این مقاله به بررسی و تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در زمینه راهکارهای فرهنگی مؤثر برای دستیابی به ایران قوی می‌پردازد. هدف این است که ابعاد مختلف این راهکارها شناسایی و تبیین شوند و پیشنهادات عملی برای پیاده‌سازی آن‌ها در جامعه ارائه گردد. با توجه به اهمیت این موضوع، تلاش می‌شود تا راهکارهای فرهنگی به عنوان ابزاری مؤثر در تحقق اهداف ملی و ارتقاء سطح زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه معرفی شوند.

فرضیه این مقاله بر این اساس استوار است که تقویت فرهنگ اسلامی و ایرانی از طریق راهکارهای فرهنگی پیشنهادی مقام معظم رهبری، می‌تواند به ایجاد یک ایران قوی و پایدار منجر شود. این فرضیه بیان می‌کند که با ارتقاء هویت ملی، انسجام اجتماعی و معنویت در جامعه، امکان مقابله با چالش‌های داخلی و خارجی فراهم خواهد شد. در نهایت، انتظار می‌رود که این راهکارها به بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و فرهنگی مردم کمک کنند.

با تحقیق در میان منابع، اثری که در مورد موضوع مورد بحث به طور خصوص بحث کرده باشد یافت نشد اما آثاری در این مورد نوشته شده است که از جهات زیادی ارتباط با موضوع محل بحث دارد؛ از جمله:

۱. کتاب **باغبانی فرهنگی**، نوشته فرزاد جهان بین؛ در این کتاب در مورد موضوع فرهنگ تحقیقات خوبی صورت گرفته و بر اساس مبانی و بیانات مقام معظم رهبری در این خصوص توضیحات نافی دیده می شود و در بین مباحث آن راهکارهایی برای قدرت و عظمت فرهنگی ایران دیده می شود اما تمرکز این نوشتار بر موضوع ارائه راهکارها نبوده است.

۲. کتاب **راهکارهای ارتقاء بهره‌وری مجموعه‌های فرهنگی انقلابی**، زیر نظر مؤسسه فرهنگی انقلاب اسلامی؛ در این کتاب نیز همچون اثر سابق در موضوع فرهنگ و پیشرفت مجموعه های فرهنگی راهکارهای خوبی ارائه شده است اما تفاوت موضوع آن با نوشتار حاضر در این است که محور این مقاله راهکارهایی است که در پیشرفت و قدرت ایران اسلامی اثرگذار است نه خصوص مجموعه‌های فرهنگی.

۳. کتاب **منافع ملی، هویت ملی**؛ سید علی خامنه‌ای؛ این کتاب بر اساس بیانات مقام معظم رهبری تدوین شده است و در مورد اموری که در منافع ایران و تحقق هویت ملی اثرگذار است نکات خوبی را ارائه کرده و راهکارهای خوبی در این زمینه ارائه شده است اما محور آن راهکارهای فرهنگی نبوده است.

۴. مقاله **بررسی ویژگی‌های ایران قوی**، مارشا زربازو؛ در این مقاله در مورد ویژگی های ایران قوی مطالبی بیان شده اما در خصوص راهکارها با محوریت بیانات مقام معظم رهبری صورت نگرفته است، از این رو با نوشتار حاضر تفاوت دارد.

بر اساس آنچه گفته شد نوشتار حاضر می تواند خلأ موجود در این موضوع را بر اساس بیانات مقام معظم رهبری مرتفع سازد.

الف) مفهوم شناسی

در ابتدا در مورد برخی از مفاهیم اصلی این نوشتار توضیح داده می شود و سپس به مباحث اصلی پرداخته خواهد شد.

۱) فرهنگ

مفهوم فرهنگ از مفاهیم کلیدی این نوشتار است که باید در مورد آن توضیح داده شود. این واژه ریشه در زبان فارسی دارد و در زبان عربی معادل آن، مفهوم «ثقافة» استعمال می شود.^۱ فرهنگ یک مفهوم گسترده است که شامل رفتارها، اخلاق، اندیشه‌های یک قوم یا ملت می شود و از مهم‌ترین ارزش‌های یک جامعه محسوب می شود که پاسداری از آن لازم است. در کتاب لغت فارسی در مورد فرهنگ، معانی زیر آمده است:

علم؛ دانش؛ ادب؛ معرفت؛ تعلیم و تربیت؛ آثار علمی و ادبی یک قوم یا ملت یا مجموع از آداب و رسومی که مربوط به فضای اجتماعی یک جامعه می شود.^۲

واژه فرهنگ در اصطلاح، با مراجعه به منابع روشن می شود که در اصطلاح علوم مختلف، معنای فرهنگ عموماً در مورد سلسله اموری استعمال می شود که به تعلیم، تربیت، علم یا حکمت مربوط می شوند، و حتی در برخی از موارد، به امور مربوط به شریعت نیز فرهنگ اطلاق گردیده است.^۳ در برخی از تحقیقات صورت گرفته در مورد اصطلاح فرهنگ، در مورد این اصطلاح این گونه آمده است: «اصطلاح فرهنگ دارای معانی و مفاهیم متنوع است و در سیر تاریخی خود، معانی مختلفی را به خود گرفته است از جمله: ادب، تربیت، دانش، معرفت، مجموعه آداب و رسوم و آثار علمی و ادبی یک ملت، ... و نیز تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، مکتب و ایدئولوژی.»^۴

در اصطلاحی دیگر، فرهنگ اینگونه تعریف شده است:

«فرهنگ عبارت است از ارزش‌هایی که یک گروه معین دارند و همچنین هنجارهایی که از آن پیروی می کنند. ارزش‌ها آرمان‌های انتزاعی هستند درحالی که هنجارها اصول و قواعد معینی هستند

۱. جمعی از محققین، المنجد فی اللغة العربیة المعاصرة، ص ۱۶۵؛ بستانی، فرهنگ ابجدی، ص ۲۸۰.

۲. دهخدا، فرهنگ متوسط دهخدا، ج ۲ ص ۲۱۱۷؛ برهان، فرهنگ برهان قاطع، ص ۶۶۲.

۳. نفیسی، فرهنگ نفیسی، ج ۴ ص ۲۵۵۷.

۴. صاحبی، مناسبات دین و فرهنگ، ج ۱ ص ۶۰.

که از مردم انتظار می‌رود آنها را رعایت کنند و در حقیقت هنجارها نشان‌دهنده‌ی «بایدها» و «نبایدها» در زندگی اجتماعی انسان می‌باشد.^۱

مقام معظم رهبری در تبیین مفهوم فرهنگ این‌گونه می‌فرماید:

«مراد ما از فرهنگ، همان ذهنیّت‌ها است. هر جا که من تعبیر فرهنگ را به کار می‌برم، مرادم آن معنای عامّ فرهنگ است؛ یعنی آن ذهنیّت‌های حاکم بر وجود انسان که رفتارهای او را به سمتی هدایت میکند - تسریع، یا کند میکند - این، حداقل نیمی از عوامل تعیین‌کننده و پیش‌برنده و جهت‌دهنده‌ی به همه‌ی رفتارها است.»^۲

بعد از روشن شدن مفهوم فرهنگ، در مورد راهکارهای فرهنگی که موجب تحقق ایران قوی می‌شود بر اساس بیانات رهبری بحث خواهیم کرد.

۱. جهان بین، باغبانی فرهنگ، ص ۱۱.

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی: ۱۳۷۸/۹/۲۳.

جامعه منجر شود و افراد را به مشارکت فعال در پیشبرد اهداف انقلاب ترغیب کند. در نهایت، این اقدامات به ایجاد یک جامعه پایدار و مقاوم کمک خواهد کرد که در آن دستاوردهای انقلاب به عنوان سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی مورد احترام و حمایت قرار گیرند.

هدف از تشکیل ایران قوی تنها رسیدن به چند هدف میانی در داخل کشور نیست، بلکه جمهوری اسلامی ایران هدف‌های بلندی همچون صدور اسلام به سراسر جهان را در دستور کار خود قرار داده است. بدون شک دستیابی به ایران قوی و رسیدن به قله‌های عزت، جز با معرفی دستاوردهای انقلاب اسلامی به سراسر جهان امکان ندارد. راهکار اساسی در این زمینه این است که تمام نهادهای فرهنگی و در کنار آن آحاد مردم این دستاوردها را شناخته و به دنیا معرفی کنند تا روز به روز عظمت جمهوری اسلامی برای مردم جهان شناخته شده و زمینه ساز قدرت ایران در جهان شود.

رهبر انقلاب اسلامی در مرحله اول مسئولین جامعه اسلامی به خصوص نمایندگان مجلس را موظف به حفظ و پاسداری از دستاوردهای نظام اسلامی می‌داند؛^۱ اما در کنار آن، عموم مردم وظیفه به عنوان یک راهکار فرهنگی، باید تبیین دستاوردهای نظام اسلامی را به عنوان یک راهکار اساسی مورد توجه قرار دهد. رهبر انقلاب در تبیین این راهکار می‌فرماید:

«کنون همه باید خود را مسئول حراست از دستاوردهای انقلاب که در حقیقت دستاورد خون شهیدان ماست بدانیم و در این راه از هیچ کوششی دریغ نکنیم»؛^۲ «زن و مرد و پیر و جوان، در هر شغلی از شغل‌ها که هستید و در هر گوشه‌یی از این کشور که زندگی می‌کنید بدانید که این انقلاب آسان به دست نیامده است. خون دل‌ها خوردند ... ارزش‌های انقلابی و دستاوردهای انقلاب و فضای اسلامی جامعه، ناموس همه‌ی آحاد مردم ماست و از آن، غیرتمندانه و با کمال قدرت دفاع می‌کنیم و باید بکنیم».^۳

بر اساس آنچه گفته شد تبیین و حفظ دستاوردهای انقلاب به عنوان یک حرکت فرهنگی باید در رأس امور فرهنگی قرار بگیرد که ثمره آن معرفی انقلابی اسلامی به دنیا، و زمینه سازی برای رسیدن به قدرت و عزت ملی خواهد بود.

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با نمایندگان مجلس: ۱۳۹۹/۴/۲۲.

۲. خامنه‌ای، مرگ تاجران، ص ۱۵۸؛ پیام مقام معظم رهبری به خانواده شهدا: ۱۳۶۹/۱۱/۱۸.

۳. خامنه‌ای، معارف انقلاب، ص ۳۵.

نتیجه گیری

این مقاله به بررسی راهکارهای فرهنگی دستیابی به ایران قوی از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخت و پنج محور اصلی را در این زمینه مورد تحلیل قرار داد. نتایج حاصل از این بررسی نشان می‌دهد که فرهنگ به عنوان زیربنای هویت ملی و اجتماعی، نقشی اساسی در شکل‌دهی به رفتارها، نگرش‌ها و ارزش‌های افراد ایفا می‌کند و تقویت آن برای مقابله با چالش‌های کنونی جامعه از جمله تهاجم فرهنگی، بحران هویت و ناهماهنگی اجتماعی ضروری است.

راهکارهای فرهنگی کلیدی:

- **جهاد تبیین و تبلیغ معارف اسلام و انقلاب:** این راهکار با تبیین اصول و ارزش‌های اسلامی و انقلابی، به تقویت هویت ملی و فرهنگی، افزایش آگاهی و بصیرت عمومی، و ایجاد همبستگی و انسجام اجتماعی کمک می‌کند. این فرآیند اراده ملی را در برابر تهدیدات داخلی و خارجی تقویت می‌نماید.
- **استقلال فرهنگی و دوری از خودباختگی:** حفظ استقلال فرهنگی و عدم وابستگی به فرهنگ‌های بیگانه، جامعه را در برابر تأثیرات منفی مصون نگه داشته و با تقویت اعتماد به نفس و آگاهی، افراد را قادر می‌سازد تا در برابر چالش‌ها و تهدیدات فرهنگی ایستادگی کنند. این امر به ایجاد یک ایران قوی و پایدار منجر می‌شود.
- **پیوند با روحانیت اصیل:** روحانیت به عنوان نمایندگان فرهنگ و معارف اسلامی، با ترویج ارزش‌های اخلاقی و معنوی، به تقویت هویت ملی و دینی کمک می‌کند. این پیوند موجب ایجاد اعتماد و همبستگی میان مردم و نهادهای دینی شده و روحیه مقاومت و ایستادگی را تقویت می‌نماید.
- **گفتمان‌سازی مفهوم «ایران قوی»:** ترویج و نهادینه کردن مفهوم «ایران قوی» در جامعه، با ایجاد آگاهی و بصیرت، افراد را به مشارکت فعال در ساختن آینده‌ای قوی و پایدار ترغیب می‌کند. این گفتمان به ایجاد همبستگی و انسجام اجتماعی منجر شده و اراده ملی را برای مقابله با چالش‌ها تقویت می‌نماید.

- حفظ، نگهداری و تبیین دستاوردهای انقلاب اسلامی: این راهکار با ایجاد آگاهی و شناخت در میان نسل‌های مختلف، به تقویت هویت ملی و دینی کمک کرده و ارزش‌های انقلاب را زنده نگه می‌دارد. تبیین دستاوردها، اعتماد به نفس و امید را در جامعه افزایش داده و افراد را به مشارکت فعال در پیشبرد اهداف انقلاب ترغیب می‌کند. در مجموع، این راهکارهای فرهنگی نه تنها به حفظ هویت ملی و انسجام اجتماعی کمک می‌کنند، بلکه با ارتقاء معنویت و اخلاق، زمینه را برای ایجاد یک جامعه پایدار، مقاوم و قدرتمند فراهم می‌آورند که می‌تواند به عنوان یک الگوی جهانی معرفی شود.

فهرست منابع

۱. امام خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران: نشر آثار امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۷۸.
۲. _____ وصیت‌نامه الهی سیاسی، تهران: نشر آثار امام خمینی، چاپ سوم، ۱۳۸۳.
۳. بستانی، فؤاد، فرهنگ ابجدی، تهران: اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۵.
۴. برهان، محمد حسین، فرهنگ برهان قاطع، تهران: نیما، چاپ اول، ۱۳۸۰.
۵. خامنه‌ای، سید علی، ارمغان، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۶. _____ جهاد تبیین، تهران: انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۰.
۷. _____ دشمن شناسی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۸. _____ دوران جدید عالم، تهران: انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۹. _____ روشنای علم، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۶.
۱۰. _____ مرگ تاجران، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۱۱. _____ معارف انقلاب، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۱۲. خندان، محسن، تبلیغ اسلامی و دانش ارتباط اجتماعی، تهران: تحقیقات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۱۳. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، چاپ دوم، دانشکده ادبیات، تهران، ۱۳۹۰.
۱۴. صاحبی، محمدجواد، مناسبات دین و فرهنگ، تهران: طبع و نشر، چاپ اول، ۱۳۸۴.
۱۵. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، تهران: خیام، چاپ اول، بی‌تا.
۱۶. جمعی از محققین، المنجد فی اللغة العربیة المعاصرة، بیروت: مشرق، چاپ اول، ۲۰۰۰م.
۱۷. راغب اصفهانی، حسین، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: دارالقلم، چاپ اول، ۱۴۱۲ق.

١٨. شهيد ثانی، زين الدين، منیة المرید، قم: الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ١٤٠٩ق.

١٩. طبرسی، احمد بن علی، الإحتجاج، مشهد: مرتضی، چاپ اول، ١٤٠٣ق.

٢٠. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت: دار احیاء التراث، چاپ سوم، ١٤٠٣ق.